

WSPÓŁCZESNA ROLA UMOWY KONTRAKTACJI

Izabela Lipińska

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Streszczenie. Umowa kontraktacji jest umową ściśle związaną z procesem produkcji w rolnictwie. Nie jest to umowa obligatoryjna, choć jej zawarcia wymagają przepisy krajowe oraz unijne, w odniesieniu do niektórych produktów rolnych. Celem artykułu jest próba wskazania współczesnej roli umowy kontraktacji. Ponadto została podjęta próba odpowiedzi na pytanie, czy obecna regulacja prawna zabezpiecza interesy jej stron. Omawiana umowa pełni wiele funkcji, które wraz z rozwojem technologii ulegają modyfikacjom. Jednakże nadal powinna być postrzegana jako główny trzon systemu zaopatrzenia przemysłu rolno-spożywczego w surowiec. Ponadto pełni ona znaczącą rolę jako prawny instrument ograniczający występowanie szeroko rozumianego ryzyka w produkcji rolnej.

Słowa kluczowe: umowa kontraktacji, ryzyko produkcyjne, produkcja rolna, rynek rolny

WSTĘP

Przedmiotem rozważań w ramach niniejszego artykułu jest umowa kontraktacji, postrzegana jako „umowa produkcyjna”. Umowa ta jest ściśle związana z działalnością wytwórczą w rolnictwie. Ma ona w Polsce długą historię, a jej oddziaływanie na wytwarzanie i obrót produktami rolnymi ulegało zmianom [Stelmachowski 1960]. Umowa kontraktacji została wprowadzona do kodeksu cywilnego jako odrębna umowa nazwana [Ustawa... 1964, art. 613-626]. W kodeksie cywilnym został zarysowany jedynie jej model wraz ze wskazaniem podstawowych praw i obowiązków stron. Przepisy dotyczące kontraktacji, zawarte w kilkunastu artykułach, objęły podstawowy trzon zasad i reguł, które miały ułatwiać oraz ujednoczyć stosowanie różnych unormowań jej doty-

czących, a porozrzucanych po wielu aktach prawnych. Przez wiele lat była ona zawierana na podstawie określonego wzorca.

Kontraktacja jest umową, której zawarcia wymagają przepisy krajowe oraz unijne, ale tylko w odniesieniu do niektórych produktów rolnych. Ma to miejsce wszędzie tam, gdzie istnieje potrzeba zabezpieczenia określonego wolumenu produkcji. W pozostałych przypadkach jej zawarcie zależy tylko od woli stron.

CEL I METODA BADAŃ

Celem artykułu jest próba wskazania współczesnej roli umowy kontraktacji. Jak zaznaczono we wstępie, na przestrzeni wielu lat, jej funkcje ulegały zmianom. Było to skutkiem zmieniającej się polityki rolnej państwa i warunków gospodarczych. Szczególna doniosłość kontraktacji została zauważona po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, kiedy stała się instrumentem kształtowania rynku rolnego.

Punktem wyjścia do rozważań merytorycznych jest określenie znaczenia umowy kontraktacji zarówno w ujęciu historycznym, jak i po przystąpieniu Polski do UE. Konieczne jest, po pierwsze, prześledzenie jej roli jako umowy, której zawarcia wymagają przepisy prawa, oraz, po drugie, wskazanie jej funkcji, jaką pełni jako umowa dobrowolna. W artykule została podjęta także próba odpowiedzi na pytanie, czy obecna regulacja prawna zabezpiecza interesy jej stron.

Metodą zastosowaną w pracy była dogmatyczna analiza aktów prawnych zarówno unijnych, jak i krajowych oraz metoda deskryptywna.

UMOWA KONTRAKTACJI – UJĘCIE HISTORYCZNE

Umowy kontraktacji były już zawierane w XVII wieku, a ich głównym przedmiotem było pozyskiwanie surowca dla przemysłu tytoniowego [Stelmachowski 2004]. Jednakże w okresie zaborów nie odgrywała ona znaczącej roli. Umowa ta stała się ważnym narzędziem polityki gospodarczej w dwudziestoleciu międzywojennym. Wówczas, drugim najważniejszym surowcem skupowanym na jej podstawie po tytoniu były buraki cukrowe. Poza nimi przedmiotem tej umowy była najczęściej trzoda chlewna oraz rzepek. W omawianym okresie, za pomocą kontraktacji państwo wyrażało swoją politykę antyimportową lub proeksportową.

Ponowny rozkwit tej umowy nastąpił po II wojnie światowej. Wówczas kontraktacja była jednym z instrumentów realizacji narodowych planów społeczno-gospodarczych [Selwa i Stelmachowski 1970]. Umożliwiła ona włączenie gospodarstw chłopskich do państwowego systemu zaopatrzenia i zbytu, tym samym eliminując pośredników prywatnych [Stelmachowski 1960]. Ponadto kontraktacja uzupełniała system dostaw obowiązkowych. Po 1956 roku, na skutek zmian w polityce rolnej kraju, stała się, obok skupu wolnorynkowego, dominującą metodą skupu, uzupełnianą przez dostawy obowiązkowe. Umowy kontraktacji były zawierane na zasadzie dobrowolności, ale w oparciu o tzw. plan kontraktacji ustalany przez Radę Ministrów lub Prezydium Rządu w drodze uchwały. Mimo że teoretycznie państwo, by zachęcić rolników do jej zawierania, stosowało jedynie środki o charakterze bodźców ekonomicznych, to wspomniane

uchwały określały warunki umowy oraz jej finansowanie [Selwa i Stelmachowski 1970].

Spadek zainteresowania kontraktacją nastąpił w 1990 roku. Z jednej strony było to spowodowane uwolnieniem cen oraz stworzeniem możliwości skupu prowadzonego na zasadach wolnego rynku, z drugiej – likwidacją Państwowych Gospodarstw Rolnych, które były głównym dostawcą produktów rolnych. Jednakże nadal była ona zawierana w oparciu o przepisy kodeksu cywilnego, które przyznawały stronom umowy dużą swobodę w kształtowaniu ich praw i obowiązków. Przedmiotem kontraktacji były wówczas przede wszystkim: buraki cukrowe, rzepak, zboża, trzoda chlewna oraz niektóre warzywa i owoce.

Ponowne „zainteresowanie” kontraktacją nastąpiło wraz z początkiem akcesji Polski do Unii Europejskiej. Było to z jednej strony podyktowane przygotowaniem polskiego rynku rolnego do objęcia go WPR, natomiast z drugiej strony wynikało ze zmian, jakie zachodziły na krajowym rynku. Chodzi tu w szczególności o występującą przewagę podaży nad popytem. Fakt ten stawiał konsumentów produktów rolnych w pozycji uprzywilejowanej, pozwalającej na wymuszanie zmian w kształtowaniu rynku i to w najbardziej pożądanym przez siebie kierunku – czyli dogodnej niżki cen [Tomasini 2003].

FUNKCJE KONTRAKTACJI JAKO UMOWY OBOWIĄZKOWEJ

Mimo że obowiązuje ogólna zasada swobody umów, to w niektórych przypadkach zawarcie umowy kontraktacji jest wymuszone przepisami prawa. Obowiązek ten może wynikać z różnych względów, zarówno politycznych, społecznych, jak i ekonomicznych. Obecnie ustawodawca krajowy zobowiązuje strony do zawarcia umowy kontraktacji w odniesieniu do dwóch produktów rolnych, tj. maku oraz buraków cukrowych.

Jeżeli chodzi o produkcję maku, to wymóg zawierania umowy kontraktacji wynika z Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Warunki tej uprawy zostały określone w art. 46 Ustawy... [2005]. Zgodnie z nimi przed rozpoczęciem uprawy maku, musi zostać zawarta umowa kontraktacji. Stroną tej umowy jest producent rolny posiadający zezwolenie na prowadzenie plantacji, wydane przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na miejsce położenia uprawy oraz kontraktujący, którym może być tylko i wyłącznie podmiot posiadający zezwolenie marszałka województwa na prowadzenie działalności w zakresie skupu maku.

Warunkiem *sine qua non* wytworzenia i dostarczenia maku jest ściśle określenie powierzchni plantacji, rejonu jego produkcji, zobowiązania do stosowania tylko i wyłącznie materiału siewnego kategorii elitarny albo kategorii kwalifikowany w rozumieniu przepisów o nasiennictwie. Kontraktowany mak wytwarza się jedynie w ilościach niezbędnych dla przemysłu farmaceutycznego i spożywczego oraz dla zaspokajania potrzeb nasiennictwa.

Omawiana ustawa oddziałuje także na uprawę konopi włóknistych, która może być prowadzona wyłącznie na potrzeby przemysłu włókienniczego, chemicznego, celulozowo-papierniczego, spożywczego, kosmetycznego, farmaceutycznego, materiałów budowlanych oraz nasiennictwa. Uprawa konopi z przeznaczeniem na inne cele jest zabroniona. W omawianym przypadku, obok zawarcia umowy kontraktacji, ustawo-

dawca dopuszcza także w pewnych przypadkach zawarcie umowy sprzedaży, co znajduje też wyraz w art. 91 Rozporządzenia Rady... [2007]. Niemniej warunki do jej produkcji wymagają uzyskania przez strony zezwolenia.

W odniesieniu do wytwarzania obu produktów rolnych, kontraktacja jest pewnym instrumentem polityki społecznej państwa, poprzez który wprowadza ono reglamentację dostawy surowca mogącego służyć do wyrobu narkotyków. Celem ograniczania produkcji, a przede wszystkim jej powszechności, jest ochrona zdrowia człowieka przed szkodliwym wpływem spożywania produktów przetworzonych z obu roślin. Umowa kontraktacji pozwala zatem państwu na utrzymywanie monopolu oraz na decydowanie zarówno o wolumenie ich produkcji, jak i dostępności.

Plantacje są prowadzone pod szczególnym nadzorem, co jest wyrazem daleko idącej prewencji państwa przed ich rozpowszechnieniem. Z jednej strony, producent rolny ma możliwość uprawy, natomiast z drugiej strony, jest ona ograniczana wieloma względami, jak chociażby obowiązek posiadania zarówno przez producenta rolnego, jak i kontraktującego zezwolenia na wytwarzanie i dostarczanie omawianych produktów jest przejawem przymusu administracyjnego. W omawianym przypadku, produkcja roślin bez zezwolenia jest karalna. Otóż, zgodnie z art. 63 Ustawy... [2005], kto wbrew jej przepisom uprawia mak, z wyjątkiem maku niskomorfinowego, oraz konopie podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech. Ponadto w przypadku stwierdzenia prowadzenia upraw maku lub konopi włóknistych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami prawa wójt (burmistrz, prezydent miasta) wydaje nakaz zniszczenia tych upraw przez zaoranie, przekopanie gruntu albo w inny sposób, który zapewni skuteczne wykonanie tego nakazu, na koszt prowadzącego uprawę.

Obok maku, przedmiotem kontraktacji obowiązkowej są buraki cukrowe. Warto zaznaczyć, że umowa ta jest jednym z podstawowych instrumentów służących realizacji założeń Wspólnej Polityki Rolnej w odniesieniu do rynku cukru.

Rola kontraktacji na przykładzie tego rynku jest znamienna, co znajduje wyraz w ustawodawstwie unijnym. Mianowicie: „do zapewnienia odpowiedniej równowagi praw i obowiązków między przedsiębiorstwami cukrowniczymi a plantatorami buraków cukrowych konieczne są szczególne instrumenty, które regulują stosunki umowne między nabywcami i sprzedawcami buraków cukrowych” [Rozporządzenie Rady... 2007, Preambuła, pkt 25].

W świetle Rozporządzenia Rady... [2007] z dnia 22 października 2007 r. ustanawiającego wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych (rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku), buraki cukrowe uprawiane przez plantatorów na terenie Unii Europejskiej są skupowane przez przetwórnice wyłącznie na podstawie zawieranych wcześniej umów. Choć ustawodawca unijny posługuje się określeniem umowy dostawy (*delivery contract*), chodzi o umowę kontraktacji.

Kontrakty te są jedynym sposobem dostarczania korzeni do cukrowni. Jednocześnie ustawodawca nie określa „sztywnych” reguł ich zawierania, gdyż ze względu na różnorodność warunków naturalnych, sytuacji ekonomicznej i technicznej, nie jest możliwe ujednoczenie zasad skupu dla wszystkich krajów członkowskich. Zatem w zależności od przepisów wewnętrznych (krajowych) umowy te są zawierane jeszcze przed zasianiem buraków cukrowych, jako umowy wieloletnie. Mają one charakter indywidualny, a są oparte na kontraktach typowych. Nie mniej ich postanowienia muszą być zgodne z obowiązującymi przepisami prawa unijnego i krajowego. W szczególności ustawo-

dawca unijny w preambule do Rozporządzenia Rady... [2007] wskazuje konieczność przyjęcia ramowych przepisów regulujących stosunki umowne między nabywcami i sprzedawcami buraków cukrowych.

Niezmiernie ważnym elementem umów jest określenie typu buraków. Chodzi tu o wskazanie, czy będzie z nich wyprodukowany cukier kwotowy, czy pozakwotowy. Umowy muszą być zgodne z warunkami zakupu określonymi w Rozporządzeniu Komisji.. [2008], w szczególności w odniesieniu do warunków regulujących zakup, dostawę i odbiór oraz zapłatę za nie. Ustawodawca przewiduje obowiązek zawarcia umów przedsięwziętych. W przeciwnym razie przedsiębiorstwa cukrownicze, które ich nie podpisały, są zobowiązane do zapłacenia co najmniej ceny minimalnej buraków kwotowych za wszystkie buraki cukrowe, które przetwarzają na cukier.

Dokonując analizy obowiązujących przepisów prawa należy jednoznacznie stwierdzić, że zawierane z producentem rolnym umowy kontraktacji muszą odpowiadać zakresom porozumień branżowych. Zgodnie z art. 50 ust. 2 Rozporządzenia Rady... [2007], warunki zakupu buraków cukrowych i trzciny cukrowej są regulowane przez porozumienia zawierane pomiędzy plantatorami tych surowców a przedsiębiorstwami cukrowniczymi. Ich treści są kształtowane na szczeblu każdego państwa członkowskiego, a określają one wszelkie rozwiązania związane np. z jakością czy warunkami zakupu korzeni. Najczęściej porozumienia zawierają pewne przyjęte wzorce umowne. Ponadto, jak zaznacza Perzyna [2007], w pewnym sensie „wyprzedzają” zawierane umowy kontraktacji.

W odniesieniu do rynku cukru, należy stwierdzić, że jeżeli chodzi o określenie współczesnej roli omawianej umowy, to zasadniczo nie odbiega ona od tej nadanej jej w ujęciu historycznym. Z jednej strony, zabezpiecza ona „dopływ” surowca w niezbędnej ilości do przemysłu, o sztywno z góry określonych parametrach. Z drugiej strony, gwarantuje ona plantatorowi otrzymanie wynagrodzenia za korzenie, o ile spełni wszelkie warunki związane z ich pozyskaniem. Niemniej umowa ta pomija elementy, których, z uwagi na przyrodniczy charakter produkcji, uzależniony od warunków klimatycznych, chorób, etc., nie da się z góry ustalić i przewidzieć. W tym przypadku dużą rolę odgrywa również pozycja i polityka gospodarcza producenta cukru na rynku wewnętrznym. Pozostałe, niezmiennie postanowienia umowne są określane w porozumieniach branżowych, pojmowanych najczęściej jako szczególnego rodzaju zobowiązania [Budzinowski 2008].

Umowa kontraktacji odgrywa ogromną rolę w ograniczaniu produkcji w oparciu o jej limitowanie. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa unijnego, buraki cukrowe są skupowane w celach przemysłowych tylko i wyłącznie w oparciu o tę umowę. Kwotowanie produkcji, jako instrument realizacji założeń WPR, ma pełnić określoną funkcję. W tym przypadku ma ona stabilizować rynek. Jest to możliwe poprzez wprowadzenie bogatego spectrum rozwiązań prawnych, które stanowią *lex specialis* w stosunku do kodeksowej regulacji [Pytlak 2006].

ROLA KONTRAKTACJI JAKO UMOWY DOBROWOLNEJ

Poza przypadkami wskazanymi powyżej, ustawodawca nie przewiduje obecnie obowiązku zawierania umowy kontraktacji, tym samym daje stronom możliwość dokonania

wyboru najbardziej właściwego ze względu na przedmiot typu umowy. Chodzi tu najczęściej o umowę sprzedaży czy też dostawy. Umowy te są zawierane w każdym przypadku, gdy nie ma jednocześnie obowiązku wytworzenia i dostarczenia przedmiotu produkcji, ani potrzeby nadzorowania jego toku. Podobne rozwiązanie prawne przyjął ustawodawca w odniesieniu do produkcji, np. winorośli. Otóż z uwagi na to, że obok plantatora winogron, na rynku tym istnieją zarówno podmioty zajmujące się tylko skupem winogron, podmioty wyrabiające wino oraz przeprowadzające destylację wina i produktów ubocznych powstałych przy jego wyrobie, to liczba i różnorodność osób biorących udział w rynku ogranicza zawarcie umowy, w której stroną jest tylko i wyłącznie producent rolny oraz kontraktujący. Z kolei Ustawa z dnia 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego także przewiduje możliwość zawierania, obok umowy kontraktacji, umowę dostawy [Ustawa... 2003]. W tym przypadku jej przedmiotem jest susz paszowy oraz chmiel, co również znajduje uzasadnienie w przepisach unijnych [Rozporządzenie Rady... 2007, art. 185, Rozporządzenie Komisji... 2005, art. 14].

W porównaniu z wymienionymi umowami, kontraktacja wiąże się ściśle z dwoma etapami produkcji – wytworzeniem oraz dostarczeniem produktu rolnego. W tym zakresie znaczenie kontraktacji na przestrzeni wielu lat nie uległo zmianie. Otóż umowa ta zabezpiecza określony w umowie wolumen produkcji. Dla producenta rolnego gwarantuje możliwość wytworzenia z góry ustalonej ilości produktów według np. masy lub plonu z danej powierzchni. Tym samym rolnik ma zagwarantowany zbyć oraz zapłatę za nie. Z kolei kontraktujący poprzez zawarcie tej umowy zabezpiecza niezbędną ilość surowca koniecznego do dalszej produkcji.

Kolejną funkcją kontraktacji, również uwarunkowaną historycznie, jest zagwarantowanie przez producenta rolnego wymaganej jakości produktów rolnych. W tym przypadku nie chodzi tylko o osiągnięcie pożądaných parametrów dostarczonego surowca, lecz także o jego wytworzenie ze wskazanego przez kontraktującego materiału wyjściowego, często zgodnie z jego zaleceniami uprawowymi. Tu na szczególną uwagę zasługują uprawy ekologiczne, których produkt finalny powinien spełniać wymagania ustawowe. Omawiana rola kontraktacji może mieć także ogromne znaczenie przy produkcji surowca modyfikowanego genetycznie. Pozwala ona zarówno na precyzyjne wskazanie warunków uprawy, sprzętu, jak i – co najważniejsze – dalszych losów produkcyjnych gruntów. Choć w tym przypadku może pojawić się problem ustalenia prawa własności do uprawy. Zatem, czy rolnik kultywujący rośliny GMO, w oparciu o otrzymany materiał wyjściowy, może dysponować surowcem ubocznym oraz jaki skutek będzie miała ta uprawa w płodozmianie? Czy też należy pojmować producenta rolnego tylko jako „usługodawcę”? W odniesieniu do omawianych upraw, niezbędnym elementem tej umowy powinna być jej trwałość w układzie wielu lat produkcyjnych.

Zgodnie z umową, producent rolny ma obowiązek dołożenia należytej staranności w toku kultywacji, by mógł dostarczyć najbardziej pożądaný przez kontraktującego produkt. Z kolei, dostarczenie wytworzonego surowca może także pociągać za sobą jego czasowe przechowywanie tudzież konieczność spełnienia w toku transportu szczególnych wymagań. Zatem funkcja jakościowa kontraktacji może mieć wiele wymiarów, które powinny wynikać z jej treści, a przede wszystkim z przedmiotu umowy.

Kontraktujący zawiera umowę z wybranym producentem rolnym, tym który daje najlepszą gwarancję należytego wytworzenia i dostarczenia przedmiotu umowy. W praktyce coraz częściej umowy takie są zawierane z rolnikami, którzy wytwarzają duże

ilości surowca oraz posiadają gospodarstwa w niedalekiej odległości od kontraktującego, co znacznie ogranicza koszty transportu produktów. Spełnienie powyższych warunków, daje rolnikowi możliwość sprzedaży produktów po z góry ustalonej cenie i w określonej ilości. Zatem nie jest on narażony na zmienną sytuację gospodarczą w momencie dostawy. Przejawia się tu kolejna funkcja kontraktacji, którą jest stabilizacja produkcji.

Umowa kontraktacji może zawierać obowiązek spełnienia tzw. świadczeń dodatkowych, które oddziałują na produkcję, jej usprawnienie, polepszenie itd. Ich przykładowy katalog ustawodawca wskazał w art. 615 kc., a należy do nich zapewnienie producentowi możliwości nabycia określonych środków produkcji i uzyskania pomocy finansowej, pomoc agrotechniczna i zootechniczna, premie pieniężne oraz rzeczowe [Ustawa... 1964]. W szczególności umożliwienie rolnikowi pozyskania kredytów na zakup środków produkcji potrzebnych do wytworzenia przedmiotu umowy czy też zaliczek może mieć wpływ na modernizację jego gospodarstwa, a w skali makro – rolnictwa. Jednakże we współczesnym procesie produkcji świadczenia te są bardziej rozwinięte. Coraz częściej kontraktujący gwarantuje rolnikowi dostęp do najnowszej wiedzy, techniki i technologii. Pozwala to na wprowadzanie innowacji w produkcji, i tym samym przyczynia się do wytwarzania surowców najbardziej poszukiwanych i pożądaných na rynku. Kontraktacja może być zatem traktowana jako narzędzie unowocześniania produkcji rolnej.

Rola i funkcje współczesnej kontraktacji nie są jednak ograniczone wyłącznie do etapu samego procesu wytwarzania. Od jej zawarcia jest uzależniona wysokość generowanego przez producenta rolnego dochodu. Z jednej strony umowa ta gwarantuje wynagrodzenie za wytworzone produkty rolne, z drugiej natomiast uprawnia do otrzymywania dodatkowego wsparcia w postaci dopłat wypłacanych z różnych tytułów, a przewidzianych w ramach WPR.

Ponownie przykładem może być rynek cukru, na którym plantatorzy mogą ubiegać się o tzw. płatność cukrową, o ile spełnią warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej w danym roku i złożą wniosek o przyznanie tej płatności oraz zawarli, na dany rok gospodarczy, z producentem cukru umowę dostawy buraków cukrowych, zgodnie z art. 24 ust. 1 Ustawy z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego [Ustawa... 2007]. Choć cytowana ustawa wskazuje w swej treści na umowę dostawy, faktycznie chodzi tu o umowę kontraktacji.

Rynek cukru nie jest jedynym rynkiem, na którym ustawodawca przewiduje możliwość zawierania umów kontraktacyjnych w celu pozyskania dodatkowego wsparcia finansowego. Przykładowo, Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych nakłada na producentów skrobi obowiązek zawierania umów kontraktacji z plantatorami ziemniaków skrobiowych oraz corocznego przekazywania Agencji Rynku Rolnego ich wykazu [Ustawa... 2004]. Zawarcie tej umowy jest bowiem warunkiem uzyskania przez producenta ziemniaków płatności związanej, wypłacanej przez ARR (art. 38). Systemem omawianych płatności objęci są producenci rolni, którzy wyprodukowali i dostarczyli ziemniaki w ramach umów kontraktacji, ale tylko z ich przeznaczeniem na produkcję skrobi. Płatność ta przysługuje do ilości skrobi zawartej w ziemniakach nie większej niż określona w umowie kontraktacji jako jej ekwiwalent. Umowy są zawierane przez producentów rolnych z producentami skrobi, w ramach kwot produkcyjnych im przydzielonych. Zatem w omawianym przypadku kontraktacja pełni zarówno funkcję stymulowania wielkości produkcji oraz dochodu rolnika, jak i jest instrumentem monitoringu rynku.

Jedną z głównych funkcji kontraktacji powinna być ochrona producentów rolnych przed niekorzystnymi następstwami, jakie mogą się pojawić w toku wykonywania umowy. Działalność rolnicza jest bowiem znacznie narażona na czynniki zewnętrzne, na które rolnik najczęściej nie ma wpływu i nie może im zapobiec. Mowa tu o nieprzewidywalnych czynnikach naturalnych, takich jak: pogoda, szkodniki czy choroby. Otóż kontraktacja pozwala na dokonanie rozkładu ryzyka prowadzonej produkcji według zasady tzw. podzielonego ryzyka, wynikającej z art. 622 k.c. [Stelmachowski 2004]. Wspomniane negatywne czynniki zewnętrzne determinują wielkość plonów i wpływają na poziom cen na rynku. Zawierając umowę kontraktacji, producent rolny nie zapobiega im bezpośrednio, ale ma możliwość otrzymania ustalonej ceny bez względu na zawirowania pojawiające się na rynku.

Kontraktacja pozwala także na podejmowanie strategicznych działań zarówno w obrębie gospodarstwa rolnego, jak i przedsiębiorstwa skupującego produkty rolne. Ponadto pobudza ona procesy planowania i przede wszystkim najbardziej pożądanego zarządzania środkami produkcji w rolnictwie. Tym samym ogranicza pojawianie się ryzyka organizacyjnego, przez które należy rozumieć uzyskanie innego wyniku produkcyjnego niż oczekiwany [Jerzak 2008]. W tym przypadku kontraktacja także jest szansą na jego niwelowanie oraz pewnym zabezpieczeniem przed jego wystąpieniem.

Funkcje kontraktacji są różne w zależności od podejścia do produkcji rolnej. Otóż w skali makro, umowa ta wręcz wymusza specjalizację i koncentrację produkcji, co z kolei prowadzi do obniżania cen produktów rolnych [Czechelski 2007]. Jednakże i w tym zakresie pojawia się pewne ryzyko związane z liberalizacją handlu [Jerzak 2008]. Niższe koszty pozyskania surowca w krajach rozwijających się mogą okazać się korzystniejsze, a trzeba pamiętać o tym, że ceny na wybrane produkty rolne poza UE są niższe. Z kolei w skali mikro, kontraktacja zapewnia stabilizację odbioru zakontraktowanych produktów, jednocześnie umożliwia dostęp do innowacji, co wpływa na polepszenie jakości produkcji, obniżając jednocześnie jej koszty. Następuje specjalizacja koncentracji produkcji i tym samym rośnie dochodowość gospodarstw.

Jednakże coraz częściej można zauważyć słabnącą pozycję producenta rolnego, jako strony umowy. Wynika ona między innymi z faktu występowania po stronie kontraktującego dużych przedsiębiorstw, które często nie są zainteresowane indywidualnym ustalaniem warunków umów, posługując się tym samym ogólnie przyjętym wzorcem, określającym warunki uprawy często nieosiągalne przez małe i słabe gospodarstwa. W tym przypadku pojawiająca się silna konkurencja powoduje ich wypieranie. Wbrew pozorom, na osłabienie pozycji producenta rolnego także mogą mieć wpływ przepisy prawa kształtujące poszczególne rynki rolne, i to w szczególności tam, gdzie mimo limitowania produkcji, zagadnienia związane z kształtowaniem podstawowych praw i obowiązków stron zostały pozostawione w gestii silniejszego ekonomicznie kontraktującego.

PODSUMOWANIE

1. Umowa kontraktacji pełni wiele funkcji, które wraz z rozwojem technologii ulegają modyfikacjom.
2. Kontraktacja nadal powinna być postrzegana jako główny trzon systemu zaopatrzenia przemysłu rolno-spożywczego w surowiec.

3. Kontraktacja zmniejsza występowanie szeroko rozumianego ryzyka w produkcji rolnej poprzez gwarancję cen wytworzonych i dostarczonych produktów, rynku zbytu, ilości produkcji oraz jej jakości.

4. Umowa ta pogłębia wzajemne zależności i powiązania rolników oraz kontraktujących, którzy finalnie mogą dążyć do osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest zysk.

5. O ogromnym znaczeniu tej umowy świadczy fakt, że rolnik, mimo iż często działa w sytuacji przymusowej – bowiem nie ma możliwości sprzedaży wytworzonych przez siebie produktów rolnych poza kontraktacją – staje się jego czynnym uczestnikiem.

6. Kontraktacja jest niezbędna wszędzie tam, gdzie jest wymagana ingerencja państwa i utrzymywanie z różnych względów produkcji na zasadach monopolistycznych.

7. Umowa kontraktacji jest instrumentem, który może wymuszać określone zachowania na rynku rolnym.

LITERATURA

- Budzinowski R., 2008. Problemy ogólne prawa rolnego. Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych, Poznań.
- Czechelski P., 2007. Zmiany zachodzące w polskim rolnictwie pod wpływem korporacji transnarodowych. *Rocz. Nauk. SERiA* 8, 4, 69-73.
- Jerzak M., 2008. Zarządzaniem ryzykiem jako czynnikiem stabilizacji dochodów i poprawy konkurencyjności w rolnictwie. *Rocz. Nauk. SERiA* 10, 3, 246-252.
- Perzyna A., 2007. Porozumienia branżowe w prawie francuskim i włoskim. *Przegląd Prawa Rolnego* 2, 245.
- Pytlak P., 2006. Znaczenie i charakter umów w systemie mechanizmów regulujących branżowe rynki produktów rolnych. *Rejent* 3, 93-104.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 382/2005 z dnia 7 marca 2005 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1786/2003 w sprawie wspólnej organizacji rynku suszu paszowego. 2005. *OJ L* 61, 4-19.
- Rozporządzenie Komisji nr 707/2008 z dnia 24 lipca 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 952/2006 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 318/2006 w odniesieniu do zarządzania rynkiem wewnętrznym cukru oraz systemu kwot. 2008. *Dz. Ur. L* 197, 4-17.
- Rozporządzenie Rady nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r. ustanawiające wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych (rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku). 2007. *OJ L* 299, 1-149.
- Selwa J., Stelmachowski A., 1970. *Prawo rolne*. PWN, Warszawa, 268, 284.
- Stelmachowski A., 1960. Kontraktacja produktów rolnych. Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa, s. 43.
- Stelmachowski A., 2004. Kontraktacja. W: System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa. Red. J. Rajski. Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa.
- Tomasini A., 2003. Il fenomeno dell'integrazione nella legge di orientamento agricolo: le nuove prospettive degli accordi interprofessionali in funzione di un più adeguato adattamento della produzione al consumo. *Rivista di diritto agrario* 2, 159, 160.
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych. 2007 *Dz. U.* Nr 231, poz. 1702, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego. 2011. *Dz. U.* Nr 145, poz. 868, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. 1964. *Dz. U.* Nr 16, poz. 93, z późn. zm.

Ustawa z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego. 2007. Dz. U. Nr 35, poz. 217, z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. 2005. Dz. U. Nr 179, poz. 1485, z późn. zm.